

Posudek na diplomovou práci Jaroslava Bicana „Populistická uskupení na území ČR“

V české politice zjišťujeme, že dochází k oslabení role klasických politických stran a rozšiřuje se pole působnosti různých populistických uskupení. Oceňuji proto, že se Jaroslav Bican ve své diplomové práci zaměřil na studium tohoto nového typu politických vůdců a nového typu politických hnutí, jež se vymykají zavedeným představám o soutěživé demokracii liberálního typu.

Autor tedy zpracovává téma, které má svou důležitost v současné české politice a zároveň je teoreticky přitažlivé. V úvahách na toto téma se tedy nabízí příležitost spojit teoretické myšlení s analýzou praktických politických fenoménů a je třeba říci, že autor této příležitosti využil s poměrně slušným výsledkem.

Struktura práce je logická. Práce má svou část teoretickou, v níž autor vychází ze sekundární literatury a hledí vymezit populismus; k této teoretické části patří i stručný pohled na vztah populismu a demokracie, který je přiblížen ve třech teoretických modech: jednak jako populismus, jež demokracii škodí, dále populismus, jež je příznakem krize demokracie a hlavně populismus jako sama politika, k čemuž se autor zjevně hodlá hlásit. Druhá část práce představuje autorův pokus aplikovat některé uvedené teorie, především výklad Margaret Canovan na českou populistickou scénu s cílem vytvořit mapu hlavních konfliktních linií, která umožní seskupit vybrané populistické osobnosti a uskupení do typů na základě jejich rodinné podobnosti.

Všeobecně lze říci, že vlastní výklad tématu je přehledný a srozumitelně podaný. Stylisticky je na dobré úrovni, s minimem chyb a překlepů a s náležitě zpracovaným poznámkovým aparátem. V úvodu práce najdeme základní charakteristiku tématu, vysvětlen je způsob zpracování a vyložena struktura práce. Autor zde formuluje hlavní hypotézu, s níž ke zpracování populismu v českém prostředí přistupuje. V závěru se potom k této hypotéze vrací, své závěry shrnuje jasně a přehledně a shledává svou hypotézu z části potvrzenu.

K práci mám následující připomínky:

1) Autor uvádí, že hodlá podat mapu populistických uskupení a osobností v ČR. Mělo by jít tedy o mapu ucelenou, nikoli o několik pahorků. Proto by bylo dobré odůvodnit výběr uskupení a vůdců. Vysvětlení na s. 26 považuji za nedostatečné. Lze se navíc ptát: Proč je mezi populistickými vůdci uveden Václav Klaus a nikoli Jana Bobošíková? A hlavně proč chybí tzv. nový populismus nacionalistické a xenofobní pravice, který je častým předmětem studia populismu v soudobých demokraciích a jedním z jeho nejdůležitějších fenoménů? Důvodem toho, že byl tento typ vynechán, sotva může být to, že není důležitý. Stačí si připomenout nedávné protiromské pochody v českých městech.

2) Nevím, proč je teorie Margaret Canovan či Bena Stanleyho řazena pod ontologické pojetí populismu, když nemají mnoho společného s představou populismu jako ontologického pohybu, v němž dochází ke konstituci lidu jako dějnotvorného subjektu. Sám autor ostatně uvádí, že M.Canovan dává přednost studiu fenomenologickému (míněno je studium jevů) a že jejím cílem je zpřehlednit chaotické pole populismu (s. 13), což obojí na ontologický přístup příliš nevypadá. Za matoucí v tomto ohledu považuji věty typu: „Nejdále jde v ontologickém pojetí Laclau.“ (s. 11) Jsou tedy teorie populismu více či méně ontologické?

3) Autor podle mého soudu dezinterpretuje výklad populismu od Abtse a Rummense (s.20), když tvrdí, že neznají jinou demokracii než schumpeterovskou soutěž elit, jinde zase (také mylně) říká, že demokracii redukuje na liberální konstitucionalismus. Jejich hlavní teze je naopak takováto: demokracie může zdegenerovat jak liberálním směrem (třeba v schumpeterovskou soutěž stran, anebo ve formalismus práva), tak ve směru populistickém, kdy může vést k diktatuře.

4) V „empirické“ části věnované analýze populistických uskupení a vůdců v ČR považují za nedostatečnou především jistou vágnost metodologického přístupu ke studiu dokumentů, prohlášení a postojů. Autor se průběžně snaží doložit svá tvrzení a teze odkazem na nějaký text či dokument. Dá se říci, že věrně a pečlivě cituje, ale to samo nestačí. Výběr citátů může být ovlivněn autorem, může jim připisovat mylně větší váhu, než mají atd. Chce to nějaký metodologicky kontrolovaný přístup. Příklad: na straně 33 můžeme číst: „U Miloše Zemana problematika korupce nehraje tak zásadní roli jako u Tomia Okamury, Karla Janečka, Andreje Babiše či Holešovské výzvy, spíše ji podobně jako Václav Klaus začleňuje do kontextu své ostatní agendy.“ Toto tvrzení není doloženo ani citátem, natož analýzou. Přitom je docela sporné, když si vzpomeneme, že hlavním argumentem prezidenta Zemana, že nehodlá umožnit pokračování Nečasovy vlády bez Nečase, bylo přece tvrzení, že je to pokračování vlády korupce. Podobně v 90. letech, když Miloš Zeman vystupoval proti Klausově vládě tunelářů, mluvil o korupci a spálené zemi horem dolem. Může být, že autor má pravdu, ale takové tvrzení je třeba doložit. Od strany 35 se dokonce jedná spíše o teoretický esej než empirickou analýzu.

Práci Jaroslava Bicana ovšem hodnotím pozitivně, jelikož se dokázal zorientovat ve složitých teoriích populismu a zvládl tyto teorie plodným způsobem uplatnit na česká populistická uskupení. Veden živým zájmem a teoreticky poučen napsal diplomovou práci, již klasifikuji známkou velmi dobře.